

LEZING

van Mgr. dr. J.H.J. van den Hende tijdens de dies van 30 jaar Vronesteyn, maandag 1 oktober 2018, Sint-Martinuskerk Voorburg

Inleiding en aanleiding

Geachte aanwezigen, betrokken aanwezigen die met Vronesteyn verbonden willen zijn. Vandaag houden wij samen de dies van Vronesteyn. We vieren een lustrum, want Vronesteyn bestaat dertig jaar als diocesaan centrum voor de opleiding en vorming tot priesters en diakens.

In de loop van dertig jaar is aan verschillende rectoren de leiding van dit huis toevertrouwd, meerdere priesters (zowel diocesane priesters alsook religieuzen) hebben als spiritueel gewerkt ten dienste van de vorming, en generaties studenten volgen elkaar op, al lopen die qua leeftijd ook wel door elkaar. Ten behoeve van het reilen en zeilen van ons huis is er de huishouding. Verschillende medewerkers geven en gaven hun beste krachten. En vanuit de staf is voortdurende aandacht voor de voortgang van de studie van individuele studenten.

Het bescheiden jubileum van dertig jaar Vronesteyn vindt plaats in een voor ons bisdom bijzonder jaar. Het bisdom Rotterdam beleeft namelijk momenteel een speciaal themajaar. Sinds de Advent van 2017 zijn wij bisdom-breed bezig met het Jaar van Gebed. Dit bijzondere themajaar met veel aandacht voor het bidden duurt voort tot het feest van Christus Koning, eind november 2018, wanneer in de kathedrale kerk van Rotterdam met een plechtige eucharistieviering het einde van het Jaar van Gebed zal worden gemarkeerd.

In het kader van het diocesane Jaar van Gebed, wil ik graag de kans benutten om in deze dieslezing van vandaag met u stil te staan bij het gebed, bij ons bidden.

Ik wil het op deze dies dan niet alleen hebben over het bidden van priesterstudenten en kandidaten op weg naar het diaconaat, en ook niet alleen spreken over de plaats van het gebedsleven in de periode van vorming en opleiding. Dat zou misschien in het kader van de dies van Vronesteyn wel verwacht worden als eerste of zelfs als enige focus van deze lezing. Echter, priesters en diakens maken deel uit van de Kerk als geheel. Zij zijn een deel van de geloofsgemeenschap, waarin ieder lid geroepen is om als christen aandacht te hebben voor gebed, om trouw te zijn aan het bidden in het dagelijks leven als gelovige, zowel persoonlijk gebed alsook gemeenschappelijk gebed.

Deze lezing bestaat uit vijf korte hoofdstukken.

- (1) Eerst wil ik met u stilstaan bij de opdracht van iedere christengelovige om te bidden, zowel persoonlijk als gemeenschappelijk.
- (2) Ten tweede is het belangrijk om te onderkennen dat gebed in onze huidige tijd niet vanzelfsprekend is, en ik wil met u na te denken op welke wijze en in welke omstandigheden ons bidden onder druk staat.
- (3) In de derde plaats komt in deze lezing de plek van het bidden, de positionering van het gebed, aan bod in het kader van de opleiding en vorming van priesters en diakens.
- (4) Ten vierde staan we stil bij het gebed als fundament en voorwaarde in het leven en dienstwerk van priesters en diakens.

- (5) Op de vijfde plaats wil ik in deze lezing op een rijtje zetten: de plaats en de functie van ons bidden in en met de Kerk als netwerk van liefde. Daarbij hoort tevens de taak om als priesters en diakens voorop, maar het geldt voor ons allemaal, om anderen uit te nodigen tot gebed en anderen de aanzet tot bidden te geven.

1. Bidden als opdracht van iedere christengelovige

In de heilige Schrift getuigen veel teksten van de praktijk van een biddende omgang met God.

Wanneer in de Catechismus van de Katholieke Kerk (CKK)¹ over het christelijk gebed wordt gesproken, wordt naar de aartsvader Abraham verwezen als iemand die met een luisterend hart zijn beslissingen nam in het licht van Gods bedoelingen: "Het gebed van Abraham manifesteert zich allereerst in daden: in stilzwijgen richt hij bij elke pleisterplaats een altaar op voor de Heer [...] De aartsvader heeft in God geloofd, hij is op weg in tegenwoordigheid van God en in verbondenheid met Hem" (CKK 2570-2571). Abraham luistert en gaat op weg. Een zijgende bidder, zou je kunnen zeggen. Maar in beproeving is Abraham ook in staat met God het gesprek aan te gaan in woorden. Als hij kinderloos lijkt te blijven, zegt hij tegen God: wat baten mij uw gaven, wat baat mij mijn bezit, wanneer ik kinderloos blijf (cf Gen. 15, 2-3)? En wanneer de verwoesting van Sodom op stapel staat, is het Abraham die een pleidooi houdt om de stad te sparen, wanneer hij aan God vraagt: wilt gij werkelijk met de boosdoeners ook de rechtvaardigen verdelgen (cf Gen. 18, 23)? En zo wordt Abraham van zijgende bidder tot iemand die van binnenuit het gesprek met God aangaat en onderhoudt.

De Catechismus wijst ook op het gebed van Mozes die zijn volk uit de slavernij van Egypte moest leiden (CKK 2574-2577). Allereerst is het God die zich aan Mozes bekend maakt, die het gesprek met Mozes is aangegaan vanuit de brandende braamstruik (cf Ex. 3). Daarna treedt Mozes in dialoog met de Heer. Eerst heeft hij nog tegenwerpingen en uitvluchten, maar uiteindelijk Mozes aanvaardt uiteindelijk de opdracht en laat zich zenden door de Heer naar zijn volk. In de loop van de tijd ontwikkelt de dialoog van God en Mozes zich tot een vertrouw-volle omgang, van aangezicht tot aangezicht (cf Ex. 33, 11). Mozes vraagt om aanwijzingen en verduidelijking van Gods kant, en ten overstaan van God pleit Mozes meermaals voor zijn volk. De Catechismus typeert het bidden van Mozes als: het gebed van de bemiddeling.

In het kader van het gebed wordt ook verwezen naar de bouw van een huis voor de Heer, een verblijfplaats voor God met de ark van het verbond, eerst een tent en uiteindelijk de tempel. Op deze plaatsen wordt intens gebeden en men leert er ook bidden. Het is Hanna die in het heiligdom van de Heer smekend vraagt om een zoon te mogen ontvangen. Haar intense gebed werd aanvankelijk geïnterpreteerd als het gedrag van iemand die dronken is. Er staat in het boek Samuel dat Hanna in haar binnenste sprak, wel haar lippen bewoog, maar dat haar stem niet hoorbaar was (cf 1 Sam. 12). Hanna weet de priester Eli ervan te overtuigen dat zij oprecht met groot verlangen aan het bidden is. En als Hanna een zoon mag ontvangen, noemt zij hem Samuel, wat betekent: 'want ik heb hem van de Heer afgesmeekt' (cf 1 Sam. 1, 20).

Wanneer de Catechismus spreekt over het gebed, wordt ook verwezen naar koningen, zoals David en Salomo die zich richten tot God, met vallen en opstaan. Zij bidden niet alleen voor hun eigen noden,

¹ SRKK, *Catechismus van de Katholieke Kerk, geactualiseerde versie* (2008/2013).

maar zij bidden ook om de noden van het hun toevertrouwde volk bij de Heer te brengen (CKK 2579-2580).

In het kader van het gebed mogen we in het Oude Testament de profeten niet ongenoemd laten. De profeten ontvingen hun roeping tot profeet van de Heer, al voelden zij zich klein, onwaardig of angstig. De Catechismus besteedt uitgebreid aandacht aan Elia en stelt dat het gebed het hart van profeten omvormt en geschikt maakt: “Uit hun alleen-zijn met God putten de profeten het licht en de kracht voor hun zending. Hun gebed is geen vlucht uit een ontrouwe wereld; het is een luisteren naar het woord van God. Soms is het een woordenwisseling of een klacht, maar altijd een bemiddeling die de tussenkomst van de reddende God, de Heer van de geschiedenis, verwacht en voorbereidt” (CKK 2584).

Wanneer wij het boek van de psalmen openslaan, dan vinden wij aanroepingen en gebeden in verschillende en zeer uiteenlopende omstandigheden; woorden en gebeden tot God in situaties van vreugde, verdriet, angst, ontredde, zondebesef, berouw, bewondering, dankbaarheid, eenzaamheid, redding en bevrijding. Vaak zijn het aanroepingen en gebeden die getuigen van diep menselijke ervaringen die onder woorden worden gebracht in het gesprek met de Heer. Het is daarom dat in de Catechismus van de Katholieke Kerk wordt gezegd: in het psalmboek wordt het woord van God tot gebed van de mens (CKK 2587).

De gebedspraktijk die in het Oude Testament oplicht, heeft alles te maken met een ontmoeting, een dialoog tussen God en de mens, waarbij de Heer als eerste het gesprek met ons is aangegaan. Het gaat dan in het antwoord van onze kant niet alleen om te bidden voor je zelf, maar ook voor anderen, het gaat naast het persoonlijk gebed ook om het gebed als gemeenschap. Bovenal worden we uitgenodigd om in het dagelijks leven het gesprek met God als een dialoog voortdurend gaande te houden.

In de geschriften van het Nieuwe Testament, met name in de evangeliën, leren wij Jezus Christus kennen als iemand die voortdurend bidt, wiens leven intens verbonden is met bidden². De Heer is vertrouwd met de wet en de profeten, met de geschriften waaronder de psalmen. Het vol overgave bidden van Jezus ontlokt aan de leerlingen de vraag: Heer, leer ons bidden (Lc. 11, 1-2).

Het evangelie maakt duidelijk dat het leven van Jezus voortdurend getekend wordt door gebed, zoals in de woestijn waar Jezus verbleef ter voorbereiding op zijn openbare leven (Mt. 4, 1). En voordat de Heer zijn twaalf apostelen riep, ging Hij de berg op in afzondering (Mc. 3, 13). Ook nodigt de Heer zijn leerlingen uit om naar een afgelegen plaats te gaan en daar alleen te zijn (Mc. 6, 32). Op de vraag om te leren bidden, geeft de Heer aan zijn apostelen het gebed des Heren, het Onze Vader (Mt. 6, 9-13; Lc. 11, 2b-4). En Jezus leert zijn leerlingen dat de Vader in de hemel openstaat voor ons gebed: “Hoeveel te meer zal uw Vader in de hemel de heilige Geest geven aan wie Hem erom vragen” (Lc. 11, 13b). Aan de vooravond van zijn lijden is de Heer in de hof van Olijven, waar Hij in doodsangst bidt en uiteindelijk zegt: “toch niet zoals Ik wil, maar zoals Gij wilt” (Mt. 26, 36-46; Mc. 14, 32-42; Lc. 22, 39-46). In het hogepriesterlijk gebed bidt Jezus voor zichzelf, voor zijn leerlingen en voor alle gelovigen (Joh. 17). Wanneer de Heer aan het kruis te sterven hangt, bidt Jezus woorden uit psalm 22: “Mijn God, mijn God waarom hebt Gij Mij verlaten?” (Mt. 27, 46; Mc. 15, 34). De lijdende Christus bidt voor zijn vervolgers en bespotters, wanneer Hij zegt: “Heer, vergeef hun, want ze weten niet wat ze doen” (Lc. 23, 34). Uiteindelijk bidt de Heer in overgave: “Vader, in uw handen bevel Ik mijn

² I. de la Potterie, *Het gebed van Jezus* (Bonheiden 1987); Paus Benedictus XVI, *Het gebed van Jezus*, in: Benedictus XVI, *Ademhaling van de ziel, oase van vrede. Catechesen over het gebed* (Den Bosch 2014) 69-76.

geest” (Lc. 23, 46). Het intense gebedsleven van Jezus als zodanig is al een indringende uitnodiging om Hem met heel ons hart te volgen als leerlingen die leven van het gebed en die geloven in de kracht ervan. Het is daarom dat het speciale gebed dat we bisdombreed gebruiken bij gelegenheid van het Jaar van Gebed deze gebedsmomenten van Jezus ook daadwerkelijk noemt.

De Catechismus wijst ons nog op drie belangrijke gelijkenissen van Jezus over het gebed in het evangelie van Lucas (CKK 2613). Zo is er de gelijkenis van de lastige vriend die midden in de nacht toch opendoet om van het aanhoudende vragen om drie broden af te zijn (Lc. 11, 5-13). Deze gelijkenis is een aansporing om met aandrang te bidden tot God. De tweede gelijkenis is die van de lastige weduwe die bij een rechter blijft vragen om recht te verschaffen (Lc. 18, 1-8). Deze gelijkenis is een aansporing om steeds te bidden met het geduld van het geloof. De derde gelijkenis gaat over een hoogmoedige farizeeër en een tollenaar die zijn hoofd buigt en bidt: “God, wees mij zondaar genadig” (Lc. 18, 9-14). Deze derde gelijkenis, zo zegt de Catechismus, benadrukt dat bidden nederigheid vraagt, nederigheid van hart.

Naast het voorbeeld van zijn persoon en de aansporing door middel van gelijkenissen, roept Jezus zijn leerlingen ook expliciet op om te volharden in gebed: om steeds te blijven bidden en daarin niet te versagen (Lc. 18, 1). Het is mijns inziens niet zonder betekenis dat juist in het kader van de oproep om te volharden in gebed, Jezus tevens de indringende vraag stelt: “zal de Mensenzoon bij zijn (weder)komst het geloof op aarde vinden (Lc. 18, 8)?” Bidden om de dialoog met God gaande te houden, bidden om het geloof in God te bewaren, levend te houden met Gods genade, totdat de Heer wederkomt.

Na Jezus’ verrijzenis en hemelvaart gaan wij als Kerk de weg van het evangelie in een soort van tussentijd, namelijk wij worden geroepen om te volharden in gebed in de periode tussen de verrijzenis en hemelvaart van de Heer enerzijds en zijn wederkomst op het einde van de tijd anderzijds.

De Catechismus noemt deze tussenperiode: de tijd van de Kerk. In het boek Handelingen lezen we dat de eerste christenen ernst maken met hun gebedsleven. De apostelen bidden samen met Maria om de komst van de heilige Geest (Hand. 1, 12-14) en de gemeenschap van de eerste christenen blijft trouw aan het gebed (Hand. 2, 42). In deze geest klinkt ook in de eerste brief aan de Tessalonicenzen de oproep: Bidt zonder ophouden (1 Tess. 5, 17). En blijktens de tweede brief aan de Tessalonicenzen is gebed nodig om te kunnen volharden in de roeping als christen. In deze brief wordt gezegd: “wij bidden onze God telkens opnieuw, dat Hij u zijn roeping waardig maakt en al uw goede voornemens en elke daad van uw geloof met macht tot volkomenheid brengt” (1 Tess. 1, 11).

Mocht u reeds het enthousiasme hebben opgevat om -meer dan voorheen- als christenen opnieuw te volharden in gebed, dan moeten we tevens goed beseffen dat wij nooit alleen op eigen kracht kunnen en hoeven te bidden. De Romeinenbrief benadrukt dat de heilige Geest ons helpt om te bidden en voor ons pleit (Rom. 8, 26-27).

2. Bidden in de huidige omstandigheden

Maar bidden in de huidige omstandigheden kent ook wel belemmeringen en moeilijkheden. Daar wil ik in dit tweede deel over spreken. Dat zal niet volledig zijn, want ieder heeft zo zijn eigen struikelpartijen en belemmeringen als het gaat om bidden. Een aantal wil ik er aanstippen.

Op de eerste plaats de drukte van ons leven. Waar vinden wij als moderne mensen de rust en ruimte om te bidden, om eerst maar eens stil te zijn? Hoe dominant is een levensritme dat aangedreven wordt door vele verwachtingen, afspraken en andere impulsen, mobieltjes in de mis, een misdienaar die even snel zijn facebook checkt tijdens de offerande. Priesters in de Sint Pieter die met foto's bezig zijn. Het werd zelfs paus Franciscus te veel en hij heeft ervan gezegd: bid in de eucharistie en laat dat mobieltje even weg. Komen we nog wel los van het digitale netwerk, waarmee wij verbonden zijn? Weet wel, dat is niet het netwerk van liefde.

Paus Franciscus waarschuwt ons in zijn apostolische exhortatie *Gaudete et Exsultate*³ om niet in onszelf opgesloten te raken met ons mobieltje, ons digitale netwerk en met alles wat bij ons naar binnen broemt. Hij spreekt over de verstikking in de gesloten immanentie van deze wereld, terwijl we te midden van onze krachtinspanningen juist moeten blijven verlangen naar God en niet de deur dicht doen waar het gaat om onze relatie met Hem⁴.

Ten tweede, er is bij veel mensen en ook bij onszelf -als we eerlijk zijn- vaak een gebrek aan dialoog met God. Zijn we voortdurend in het besef dat we in zijn tegenwoordigheid leven? Of we nu een half brood bij de bakker halen, weer met onze mobiel in de weer zijn, of voor een stoplicht staan te mopperen. Hebben we een zodanige dialoog met God dat we ook kunnen spreken van een betrokkenheid op elkaar? We roepen wel naar God en ik vond het zo mooi in een boek van professor Van Bavel over het gebed volgens Augustinus, waarin hij zegt: God aanroepen is niet voldoende, je moet Hem binnenroepen in je hart⁵. En digitaal gesproken: even een los sms-je zonder de context van een voortdurende en echt opgebouwde communicatie of verstandhouding is niet voldoende. En paus Franciscus, opnieuw in *Gaudete et Exsultate*, pleit voor een voortdurende openheid voor de transcendentie die tot uitdrukking komt in gebed en aanbidding⁶.

Naast de drukte van ons leven en een gebrek aan dialoog is een derde punt: veelheid van werk. Veel mensen lijken gebukt te gaan onder de werkdruk. En ook in de kring van pastorale beroepskrachten komt de agenda soms meer ter sprake dan de heilige Schrift. Een ooit in 1997 verschenen onderzoek van de VPW, getiteld 'de god van de pastor'⁷, toonde aan dat bij veel pastorale krachten het bidden zich uiteindelijk beperkte tot het bidden in de setting van het pastorale werk (het professioneel bidden), en dat er veel minder sprake was van persoonlijk gebed in het kader van het eigen geestelijk leven. Met alle goede bedoelingen, een louter bidden op aanvraag van anderen, maar nauwelijks een eigen gebedspraktijk hebben, is een belemmering als het gaat om een persoonlijke gebedsrelatie met de Heer. Ik kom er niet aan toe, hoor je vaak zeggen.

Maar is ons netwerk van liefde dan tóch een netwerk als koepel van activiteiten? En ben je je nog wel bewust, wanneer je nooit persoonlijk bidt, door wie je eigenlijk gezonden bent? Het gaat om de voortgang van het pastoraat en het diaconaat, wordt dan gezegd. Maar moet dat niet op de eerste plaats geworteld blijven in de innige band met de Heer die ons roept en die ons de kracht geeft?

³ Paus Franciscus, *Apostolische Exhortatie Gaudete et Exsultate*. Nederlandse vertaling: SRKK, *Kerkelijke Documentatie 2018 nr. 1*, pp 40-133.

⁴ *Gaudete et Exsultate*, nr. 147.

⁵ T. J. van Bavel OSA, *Als je hart bidt..... Augustinus' leer over het gebed*, Augustijns Historisch Instituut (Leuven 1996) 23-44.

⁶ *Gaudete et Exsultate*, nr 147.

⁷ G. Zuidberg, *de god van de pastor, onderzoek naar de spiritualiteit van pastores* (Utrecht 1997) 126-131

Een vierde punt is de gewoonte, misschien de macht van de gewoonte ook. Een lauwheid die kan optreden als je het ambt van diaken of priester uitoefent. Paus Benedictus XVI heeft dat in de Christma-mis in een preek aan de orde gesteld in 2008. Als priester, zei hij, mag je in de eucharistie je dienstwerk dichtbij de Heer uitoefenen. In deze zin betekent 'dienen' vooral ook de nabijheid van de Heer ondervinden en vertrouwelijkheid. Daarin zit ook een gevaar, namelijk dat het sacrale dat je ontmoet, iedere keer opnieuw als priester of diaken, een gewoonte wordt [...] beïnvloed door de gewoonten, nemen we als priester niet meer het grootse, nieuwe en verrassende feit waar dat Christus zelf aanwezig is, tot ons spreekt, zich aan ons geeft. Tegen deze gewenning aan de buitengewone werkelijkheid die de Heer ons geeft, tegen deze onverschilligheid van hart, moeten wij onophoudelijk vechten door steeds opnieuw onze ontoereikendheid en de genade te erkennen die is gelegen in het feit dat Hij zich in onze handen overlevert⁸.

We kunnen natuurlijk zeggen: onze huidige tijd is ook wel heel ingewikkeld. We zuchten nog eens diep en laten het bidden voor wat het is. Maar ik ben ervan overtuigd dat bidden nooit vanzelf gaat, want er is altijd een zekere toeleg voor nodig, in welke tijd je als gelovige ook leeft. Bidden moet je leren en ook willen.

Wel is het zo dat bidden tot in het recente verleden veelvuldig door een gelovige omgeving werd gestimuleerd en ondersteund. In de huidige tijd van secularisatie en van een minder kerkelijke cultuur is er aanzienlijk minder ondersteuning. Leven we nog het ritme van het kerkelijk jaar samen in de kerk, maar ook in ons eigen huis als we alleen zijn? Daarom moet bidden niet alleen in de opleiding en vorming aan bod komen onder de vraag: wat is christelijk gebed en hoe doe je dat? Belangrijk is dat tevens de vraag naar de innerlijke motivatie van een priesterstudent of diaken-kandidaat serieus aan bod komt.

3. Bidden in het kader van de opleiding en vorming

In de basisnormen voor de vorming van de permanente diakens uit 1998 wordt in het kader van de geestelijke vorming ook het bidden aangestipt. Duidelijk is dat bidden niet los staat van het geheel van de geestelijke vorming. Zo wordt eerst gewezen op de aanwezige levenservaring van een kandidaat, nauw verweven met de menselijke vorming als persoon, en de groei en ontplooiing als gedoopt christen (nummer 71). Daarin worden de specifieke trekken van de diakenspiritualiteit geplant, aldus de basisnormen voor de vorming van diakens⁹.

Aan de bespreking van het gebed in de vorming van de diakens gaan in de basisnormen eerst andere aspecten vooraf, waar het gaat om het spirituele leven van de diaken in opleiding. Genoemd worden: het ontdekken en delen in de liefde van Christus (eenvoud van hart, zelfgave, dienst en armoede); de eucharistie en de dienst aan het altaar, het boetesacrament, het woord van God met onder andere de geestelijke lezing (*lectio divina*).

Nummer 75: "de inleiding op de betekenis van het gebed van de Kerk zal niet mogen ontbreken. Want bidden namens en ten behoeve van de Kerk maakt deel uit van het dienstwerk van de diaken. Dat vereist doordenking van de oorspronkelijkheid van het christelijk gebed en van de getijdenliturgie,

⁸ Congregatie van de clerus, *Directorium voor het ambt en het leven van de priesters* (11 februari 2013) nr. 50. Nederlandse vertaling: SRKK, *Kerkelijke Documentatie* 2013/2.

⁹ Congregatie voor de Katholieke Opvoeding, *Ratio fundamentalis institutionis diaconorum permanentium* (22 februari 1998). Nederlandse vertaling: SRKK, *Kerkelijke documentatie* (2000) 9-31.

maar bovenal het praktisch daarin binnengeleid worden. Daartoe is van belang dat bij alle bijeenkomsten van toekomstige diakens tijd aan dit gebed wordt gewijd.”

Waar het gaat om de opleiding en vorming van priesters is er de post-synodale exhortatie *Pastores Dabo Vobis* (1992)¹⁰. In het gedeelte over de geestelijke vorming (u weet, er zijn vier pijlers te onderscheiden: menselijke vorming, geestelijke vorming, intellectuele vorming, pastorale vorming) wordt het belang benadrukt van een innige verbondenheid van toekomstige priesters met Jezus. Het gaat in deze verbondenheid om vriendschap met Christus. Dit is geen te grote pretentie, stelt het directorium, maar verwijst naar de woorden van Jezus zelf in het Johannes-evangelie: “Ik noem u geen dienaars meer, maar vrienden” (Joh. 15, 15). Het komt er op aan dat toekomstige priesters in hun geestelijk leven Christus zoeken: “Rabbi, waar verblijft ge?”(artikel 46).

In nummer 47 stelt *Pastores Dabo Vobis*, dat in de geestelijke vorming het mediterend en biddend lezen van het woord van God wezenlijk is. De Heer nabij zijn en Hem leren kennen in zijn woord, vertrouwdheid opbouwen met het woord van God. In dit kader wordt van het gebed gezegd: “Het eerste en fundamentele antwoord op het woord van God is het gebed, dat zonder twijfel een primaire waarde en vereiste vormt in de geestelijke vorming. Deze vorming moet de kandidaten voor het priesterschap brengen tot de kennis en ervaring van de authentieke zin van het christelijk gebed. Die zin ligt in de levende en persoonlijke ontmoeting met de Drie-Ene God.”

In het kader van de vorming wordt niet alleen de vorming van de priesterstudent tot biddende persoon genoemd, maar ook dat de priester in zijn dienstwerk geroepen is om “opvoeder tot gebed” te zijn. Dat wil zeggen anderen tot gebed te brengen, uit te nodigen tot gebed en in te leiden in het bidden.

Daarna worden de eucharistie (hoogtepunt van het christelijk gebed) genoemd, die op haar beurt bron en hoogtepunt is van de sacramenten en van de liturgie van de getijden (nummer 48)¹¹. In dit licht wordt de dagelijkse eucharistie benadrukt als “het essentiële moment van de dag”. Vervolgens komt ook het boetsacrament aan de orde.

Belangrijk is om te benadrukken dat het bidden in antwoord op het woord van God en als het naderen tot Christus en met Hem verbonden zijn, ook een andere beweging op gang brengt, namelijk dat de geestelijke vorming ook inhoudt: het zoeken van Christus in je naaste, het zoeken van Christus in de mensen (nummer 49), hetgeen de weg opent vanuit het gebed naar de pastorale en charitatieve opdracht van de priester, en de ontwikkeling ervan gedurende de opleiding en vorming tot priester. Al wat je aan de minsten der Mijnen hebt gedaan, heb je voor Mij gedaan, zegt Christus (Mt. 25, 40). Voor menig diaken is dit ook een dierbare tekst.

Zoals eerder gezegd, het bidden moet in de opleiding en vorming niet alleen aan bod komen onder de vraag: wat is bidden en hoe doe je dat? Belangrijk is tevens de vraag naar de innerlijke motivatie van een priesterstudent of diaken-kandidaat serieus aan bod komt. Is iemand echt op de weg naar de Heer toe, met het innerlijk verlangen om Hem te ontmoeten, niet meteen aan de slag in het pastoraat of het diaconaat. Ben je voldoende gemotiveerd om steeds weer de Heer te zoeken en te vinden? Of sta je al klaar met de handen uit de mouwen om op eigen kracht aan de slag te gaan? En daar hoort ook bij het zicht krijgen op je eigen karakter en aanleg waar het gaat om het vinden van stilte en gebed. Ik had een

¹⁰ Johannes Paulus II, *Postsynodale Apostolische Exhortatie Pastores Dabo Vobis* (25 maart 1992). Nederlandse vertaling: SRKK, *Kerkelijke documentatie* (1992) 2-96.

¹¹ Cf *Sacrosanctum Concilium* nr 10; *Lumen Gentium* nr. 11.

klasgenoot op de middelbare school die naar de missie ging (als missionaris van Mill Hill). Het was een ontzettende bidder. Ik had er altijd groot respect voor. Hij ging naar Kenia. Hij zei: als ik daar de hele dag bezig ben en het er vroeg donker wordt, neem ik een douche en ga ik heerlijk bidden. Hij was een bid-ziel. Hij is helaas vroeg gestorven door vergiftiging. Maar hij zal meer gebeden hebben dan menigene die tachtig jaar voor de boeg had.

Wat is er voor mij en voor ons nodig om trouw te kunnen blijven aan het gebed? Dat is een belangrijke vraag voor elke priester- en diakenkandidaat. Kan ik voldoende een mens van gebed worden, en wil ik dat ook, zodanig dat ik ook mijn taak als opvoeder tot gebed kan vervullen?

In de opleiding en vorming moet de gelovige overtuiging worden geleerd en versterkt dat het bidden niet alleen een inspanning is van de kant van de biddende mens, maar op de eerste plaats ook een geschenk is van God zelf, wanneer wij ons bidden zien als het antwoord van ons hart dat zich weet te openen voor God¹².

4. Bidden in het leven en dienstwerk van priesters en diakens

Waar het gaat om de plaats van het gebed in het leven en het dienstwerk van de priesters en diakens, ben ik te rade gegaan bij twee bepalende kerkelijke documenten: het directorium voor het ambt en het leven van de priesters (2013) en het directorium voor de dienst en het leven van permanent diakens (1998). Hierbij wil ik opmerken dat beide directoria expliciet spreken over het werk van een priester en diaken in één adem met hun leven. Het moge duidelijk zijn dat er derhalve geen verscotting wordt verondersteld tussen het dienstwerk enerzijds en het leven anderzijds, ook of juist wanneer wij spreken over het gebed. Dat was in het Tweede Vaticaans Concilie evenzo. Het document *Presbyterorum Ordinis* (7 december 1965) gaat over het dienstwerk en het leven van de priester. Enerzijds om beide bij elkaar te houden, maar om ook het dienstwerk als eerste te noemen, omdat het leven van een priester en een diaken er door moet worden bepaald.

Het nieuwste directorium voor de priesters uit 2013 komt in het tweede hoofdstuk te spreken over de priesterlijke spiritualiteit. De inleidende woorden benadrukken dat deze spiritualiteit in hoofdzaak bestaat in een diepe relatie van vriendschap met Christus. Het zal u daarom niet verbazen dat in het tweede hoofdstuk over de priesterlijke spiritualiteit (getiteld: Bij Christus zijn in het gebed) het eerste kopje luidt: De voorrang van het geestelijk leven.

Juist in dit gedeelte komt men te spreken over het gebed. De nadruk wordt voor de priester gelegd op de navolging. Het navolgen van Christus die bidt, en in navolging van de Kerk die bidt. Het volharden in gebed is in die zin tevens: bidden als vorm van gemeenschap en verbondenheid.

Ik wil in dit kader nummer 53 citeren van het directorium voor de priesters: “Sterk door de bijzondere band met de Heer zal de priester de ogenblikken onder ogen weten te zien waarop hij zich alleen zou kunnen voelen te midden van de mensen, door zijn bij Christus-zijn krachtig te hernieuwen in de eucharistie, de werkelijke plaats van de aanwezigheid van de Heer. Evenals Jezus, die, terwijl Hij alleen was, voortdurend bij de Vader was (Lc. 3, 21; Mc. 1, 35), moet ook de priester de man zijn die in de inkeer, in de stilte en in de eenzaamheid de gemeenschap met God vindt, waardoor hij met de heilige Ambrosius zal kunnen zeggen: ‘Ik ben immers nooit minder alleen dan wanneer ik alleen schijn te zijn’.”

¹² Cf *Gaudete et Exsultate*, nr 149.

In het directorium voor de dienst en het leven van de permanente diakens¹³ komt het gebed ter sprake in het derde hoofdstuk, na twee hoofdstukken over respectievelijk de juridische en theologische plaats van de diaken in de Kerk. Het gaat dan enerzijds om de eigen specifieke plaats van de diaken als gewijde bedienaar en als zodanig lid van de hiërarchie met de rechten en plichten die daarbij horen, anderzijds worden de verschillende diaconale functies belicht in de liefdewerken en in de liturgie. Vervolgens spreekt het directorium over de spiritualiteit van de diaken.

In dit verband wil ik nummer 56 van het directorium voor de dienst en het leven van permanente diakens noemen waarin wordt verklaard “dat het gebed, het persoonlijk gesprek met God, het licht en de kracht zal verlenen die nodig zijn om Christus te volgen en de zusters en broeders te dienen in de verschillende wisselvalligheden”.

Zowel voor de priester als voor de diaken heeft het gebed direct te maken met de uitoefening van zijn ambt en dienstwerk, anderzijds blijft het gebed ook altijd een middel voor het geestelijk leven. Het is nodig om het gebed van beide kanten te blijven benaderen. Juist ook in de ondervraging tijdens de liturgie van de wijding zijn deze beide kanten ingesloten. Geroepen om te bidden voor de Kerk en voor anderen, maar ook het gebed te gebruiken als middel om staande te blijven.

5. Bidden in en als netwerk van liefde

De Catechismus van de Katholieke Kerk bestaat uit vier delen. Het vierde deel is gewijd aan het gebed. Dit laat zien dat de Kerk, gehoorzaam aan de oproep van de Heer om te bidden, het gebed onlosmakelijk verbindt met de rijkdom van ons geloof. Bidden maakt deel uit van ons geloven. ‘Ik geloof wel maar ik bid nooit’, is een moeilijke combinatie.

Na een deel over de geloofsbelijdenis, een deel over de liturgie en de sacramenten, en een deel over de tien geboden en de moraal, gaat het vierde deel over het Christelijk gebed. Bidden hoort bij de roeping van iedere christen. Heel inspirerend wordt gezegd, dat het gebed de verbinding is tussen het geloof belijden, vieren en beleven¹⁴. Bidden brengt ons in dialoog met God en houdt zo het belijden, vieren en beleven bij elkaar als één gelovige werkelijkheid.

Het gebed is niet alleen een kwestie van bidden als individuele gelovige, het is nodig ook te bidden in gemeenschap, als Kerk samen te bidden: in de viering van de eucharistie en de aanbidding ervan, in het vieren van de andere sacramenten, in het lezen van het woord van God, in het getijdengebed, en wanneer wij op bedevaart gaan.

De Kerk als netwerk van liefde. Gebed als dialoog met God is wederkerig. Van Hem uit en van mij uit. Maar ook het gebed in het netwerk van liefde is wederkerig als wij zeggen: ik zal voor je bidden. Of als we vragen: wil jij voor mij bidden? Of je op het gebed van anderen rekent, of zelf het bidden

¹³ Congregatie voor de Clerus, *Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium* (22 februari 1998). Nederlandse vertaling: SRKK, *Kerkelijke Documentatie* (2000) 32-63.

¹⁴ CKK 2558: ‘Het mysterie van het geloof is iets groots. De kerk belijdt het in de apostolische geloofsbelijdenis (eerste deel) en ze viert het in de liturgie van de sacramenten (tweede deel), opdat het leven van de gelovigen gelijkvormig wordt met Christus in de heilige Geest tot heerlijkheid van God de Vader (derde deel). Dit mysterie vereist dus dat de gelovigen erin geloven, dat ze het vieren en dat ze eruit leven in een levendige en persoonlijke relatie met de levende en ware God. Deze relatie is het gebed.’

voor iemand tot je taak rekent. In het netwerk van liefde is het gebed tussen God en mens wederkerig, maar ook tussen ons als leden van hetzelfde lichaam.

Hebben we zorg voor elkaar als leden van het lichaam van Christus (1 Kor. 12), als ranken aan de wijnstok (Joh. 15), als levende stenen van het geestelijke bouwwerk (1 Petr 2)? Zorg voor elkaar. Ik bedoel niet alleen zorg in zin van diaconie, maar ook zorg voor elkaars ziel waar het gaat om de vitaliteit van ons geloof. Durven wij anderen te vragen naar hun gebedsleven: 'Bid je wel eens?' Durven we uit te nodigen tot gebed: 'Zullen we samen naar de kerk gaan?' En neem je als biddende persoon je plaats en taak serieus binnen het geheel van de Kerk als netwerk van liefde als gedoopte, als diaken, als priester, als religieus, als ouders en opvoeders? Katholieken zijn vaak geneigd om het bidden 'uit te besteden': er wordt wel voor mij gebeden. Of: ik laat een Mis lezen. Maar wat zou het goed zijn als we allemaal als netwerk van liefde dat gebed tot onze taak rekenen en zo knooppunten van gebed zijn die zich met elkaar verbonden weten.

Bidden, soms zie je zo weinig resultaat. Paus Franciscus zegt in een preek op het Sint Pietersplein: blijf bidden, want het vraagt moed om te bidden¹⁵. En de lange adem van de heilige Geest. Het bidden zet ook aan tot daden van liefde, ook in een wereld die misschien liefde lijkt te verdringen en goede daden niet lijkt te zien. Als we elkaar insluiten in ons persoonlijk gebed, en wanneer we als gemeenschap de wereld als ons gezamenlijk huis¹⁶ in ons gebed insluiten, ook dan vervult de Kerk haar priesterlijke zending in de wereld van nu. Dan is het netwerk van liefde met haar vele knooppunten van gebed door de aanhoudende dialoog met Christus ook in onze tijd werkzaam: als het ware als sacrament en instrument van heil (cf *Lumen Gentium*, art. 1).

Is er wel een goed evenwicht in ons gebedsleven? Denkt u daar eens over na. Vier ik voldoende of regelmatig de heilige eucharistie? Lees ik in de Schrift als het woord van God? Bid ik in de Kerk samen met anderen, maar ook op een stil moment in mijn eigen leven? Bid ik alleen voor mezelf, of ook voor anderen? Is er ruimte voor de noden van de wereld in mijn vragen en smeken? Kortom, is mijn gebed in evenwicht?

Als we in de Kerk als netwerk van liefde het gebed opnieuw als een serieuze opdracht samen oppakken, in wederkerigheid met God en in wederkerigheid met elkaar, dan kan de Kerk als het ware als sacrament en als instrument, daadwerkelijk meehelpen om een beschaving van liefde op te bouwen.

Dan is de beschaving van liefde niet het zoveelste project waar we even doorheen moeten, maar dan is het een gehoor geven aan de roeping van de Heer, mét de lange adem van het geloof, de hoop en de liefde.

¹⁵ Paus Franciscus: 'De Heer keert zich niet af van onze noden. Als het lijkt dat Hij onze vraag om hulp niet hoort, moeten we toch blijven roepen: Heer, help ons. Dat is de moed die in het gebed nodig is'.

¹⁶ Cf Paus Franciscus, *Encycliek Laudato si'*, over de zorg voor het gemeenschappelijk huis (24 mei 2015). Nederlandse vertaling: SRKK, *Kerkelijke Documentatie* 2015/2.